

Τα αρχαία ελληνικά χειρόγραφα του Αγίου Όρους!

Av

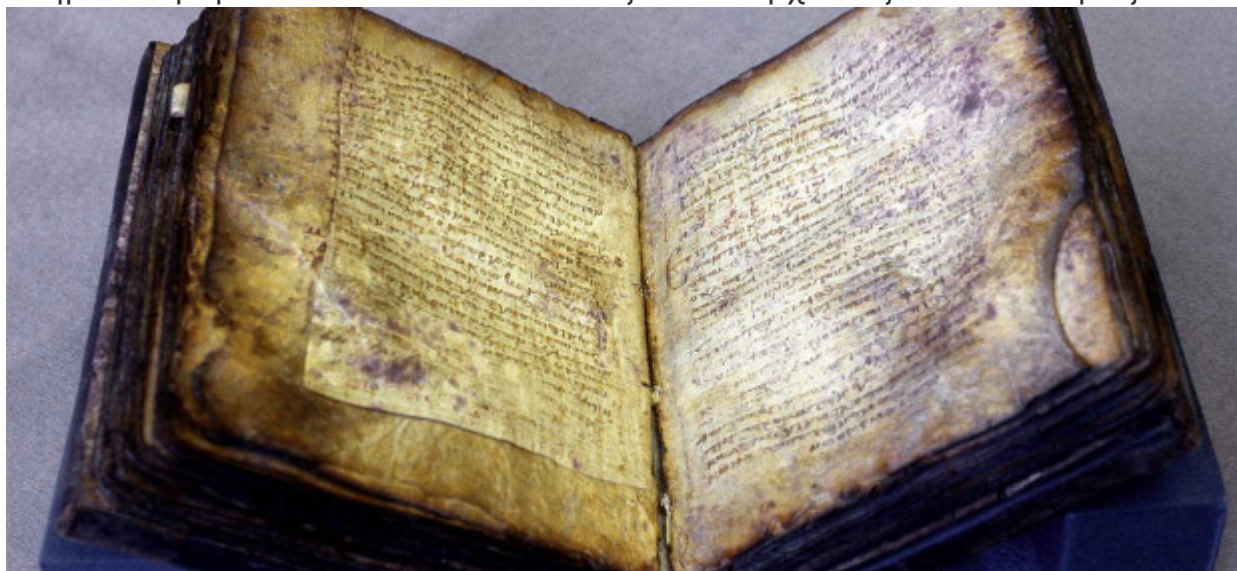
σήμερα μπορούμε ν' απολαύσουμε Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Όμηρο, Θουκυδίδη το χρωστάμε σε μια χούφτα μοναχών. Σε μια εποχή που η τυπογραφία άνηκε ακόμη στο μακρινό μέλλον, τα χειρόγραφα αποτελούσαν το μοναδικό τρόπο για να διασωθούν οι αρχαίες γνώσεις στο διηνεκές.

Στο Μεσαίωνα, ορισμένα μοναστήρια λειτούργησαν και ως «κιβωτοί γνώσεων» διαφυλάσσοντας τα αρχαία κείμενα με τη μορφή χειρογράφων. Τα χειρόγραφα αυτά αντιγράφονταν από μοναχούς μέσα στο ημίφως των μοναστηριακών εργαστηρίων, στα περίφημα καλλιγραφεία.

Τα περισσότερα αρχαιοελληνικά κείμενα που διασώθηκαν ως τις μέρες μας, είναι αποτέλεσμα των ακατάπαυστων αντιγραφών, που γίνονταν σ' αυτά τα εργαστήρια από ορισμένους γενναίους μοναχούς.

Μοναχούς που έβαζαν σε κίνδυνο ακόμη και τη ζωή τους προκειμένου να διαφυλάξουν τις αρχαίες γνώσεις, που για κάποιους φανατικούς χριστιανούς θεωρούνταν «αιρετικές». Κι όμως, αυτές οι «αιρετικές» γνώσεις ήταν εκείνες που οδήγησαν στην αναγέννηση του Δυτικού πολιτισμού...

Ακόμη και στα χρόνια του Μεσαίωνα, σε μια εποχή που κυριαρχούσε η αγραμματοσύνη, οι μοναχοί του Αγίου Όρους έδιναν έμφαση στο γραπτό λόγο, θεωρώντας ότι συμβάλει στην πνευματική αναβάθμιση των ανθρώπων. Γι' αυτό και έγραφαν, αντέγραφαν και διαφύλατταν χιλιάδες χειρόγραφα, όχι μόνο θεολογικού ή λειτουργικού χαρακτήρα, αλλά και «κοσμικών γνώσεων», οι οποίες κληροδοτήθηκαν από τους αρχαίους Έλληνες σοφούς.

Τα χειρόγραφα αυτά, πέρα από το περιεχόμενό τους, ήταν και διακοσμημένα με καλλιγραφίες, πράγμα που τα καθιστούσε αληθινά μνημεία βυζαντινής τέχνης. Παρά τις καταστροφές και τις αφαιμάξεις που υπέστησαν, οι βιβλιοθήκες των μοναστηριών του Άθω κρύβουν έναν πραγματικό θησαυρό αρχαιοελληνικών γνώσεων και όχι μόνο.

Οι πρώτοι καλλιγράφοι - μοναχοί του Άθωνα

Το περιβόλι της Παναγίας άρχισε να αναδύεται ως μοναστικό κέντρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας προς τα τέλη του 10ου μ.Χ. αιώνα, όταν κατέφθασε εκεί κρυφά ο μοναχός Αθανάσιος, ο οποίος ίδρυσε στο νοτιοανατολικό άκρο της χερσονήσου τη μονή Μεγίστης Λαύρας (963μ.Χ.). Ο Αθανάσιος, ο ιδρυτής του ανιορείτικου κοινοβιακού μοναχισμού, ήταν προσωπικός φίλος του Ιωάννη

ρος.
ός, που όμως αγαπού

βιβλία. Όταν από την Κωνσταντινούπολη κατέφθασε στο Άγιο Όρος, εκτός από το καλογερικό του κουκούλι κουβάλησε μαζί του και δύο βιβλία. Αυτή η αγάπη του για τα βιβλία τον οδήγησε να ιδρύσει στην νεοσύστατη ακόμη Μεγίστη Λαύρα ένα εργαστήριο αντιγραφής χειρογράφων και μια οργανωμένη βιβλιοθήκη

Το παράδειγμα του μιμήθηκαν και οι κτήτορες των άλλων μοναστηριών (Βατοπαιδίου 985μ.Χ. και Ιβήρων 980μ.χ.), που φρόντισαν προσωπικά για την παραγωγή, την αντιγραφή και τη διαφύλαξη βιβλίων, με περιεχόμενο όχι μόνον θεολογικό και λειτουργικό αλλά και «κοσμικών γνώσεων», δηλαδή φιλοσοφικό, ιατρικό, νομικό, μουσικό κι εκπαιδευτικό.

Μοναστηριακές Βιβλιοθήκες

Το σίγουρο είναι πως οι μοναχοί του Αγίου Όρους δεν περιφρονούσαν τα βιβλία. Μόλις ιδρύονταν ένα μοναστήρι μια από τις πρώτες ενέργειες των κτητόρων του ήταν η δημιουργία μιας βιβλιοθήκης, ενώ ο ηγούμενος όριζε πάντα έναν βιβλιοθηκάριο, υπεύθυνο για τη διαφύλαξη και συντήρηση των χειρογράφων.

Ανακαλύψτε παρακάτω συλλεκτικές ανατυπώσεις βιβλίων από τις πλούσιες βιβλιοθήκες των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους.

Τα αρχαιοελληνικά χειρόγραφα

Σχετικά με το περιεχόμενο τους, τα αγιορείτικα χειρόγραφα διακρίνονται σε αυτά που διασώζουν κείμενα αρχαίων κλασσικών συγγραφέων ή γενικότερα κοσμικών γνώσεων π.χ. βοτανικής, γεωγραφίας, ιατρικά, νομικά -και σε εκείνα που περιέχουν κείμενα χριστιανικού και λειτουργικού περιεχομένου.

Δυστυχώς δε διαθέτουμε έγκυρα στοιχεία για τον ακριβή αριθμό των αρχαιοελληνικών χειρογράφων, που βρίσκονται σήμερα στις μοναστηριακές βιβλιοθήκες του Άθωνα. Ενδεικτικά πρέπει να σώζονται γύρω στα 600 έργα

κλασικών συγγραφέων. Ο αριθμός αυτός δεν πρέπει να θεωρείται μικρός, καθώς σ' αυτά ακριβώς τα χειρόγραφα εστιάζονταν πάντα οι Ευρωπαίοι «προσκυνητές» που έκλεβαν ή αγόραζαν τους κώδικες για να εμπλουτίσουν τις Δυτικές βιβλιοθήκες. Ωστόσο, παρά τις σημαντικές κλοπές και αφαιμάξεις, στις βιβλιοθήκες του Αγίου Όρους συνεχίζουν ως σήμερα να υπάρχουν πολλοί και αξιόλογοι αρχαιοελληνικοί κώδικες.

Πιο παλιός και πιο σημαντικός απ' όλους είναι η περίφημη Βοτανική του Διοσκουρίδου (Ω75), ένας κώδικας ηλικίας 1000 ετών, προσωπικό δώρο του Νικηφόρου Φωκά στον Αθανάσιο τον Αθωνίτη. Το βιβλίο, που φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη της Μεγίστης Λαύρας θεωρείται ιδανικό για την παρασκευή φαρμάκων από βότανα.

Η μεγαλύτερη συλλογή ελληνικών χειρογράφων στον κόσμο

Σήμερα στις μοναστηριακές βιβλιοθήκες του Αγίου Όρους σώζονται 16.000-20.000 χειρόγραφα! Αυτή η ποσότητα θεωρείται ότι αποτελεί το 50% των ελληνόγλωσσων χειρογράφων, που υπάρχουν σήμερα σε ολόκληρο τον κόσμο. Από αυτά πάνω από τα μισά βρίσκονται στις βιβλιοθήκες τριών μόνο μοναστηριών (Μεγίστη Λαύρα, Ιβήρων και Βατοπαίδι). Ειδικότερα η βιβλιοθήκη της Μεγίστης Λαύρας είναι η μεγαλύτερη συλλογή χειρογράφων (2242 χειρόγραφα) στο Άγιο Όρος και η 3η παγκοσμίως, ύστερα από εκείνη της Αγίας Αικατερίνης του Σινά (4.500 χειρόγραφα εκ των οποίων το 75% είναι ελληνόγλωσσα) και του Βατικανού(3.500 χειρόγραφα).

Τα ελληνικά χειρόγραφα του Αγίου Όρους συγκροτούν τη μεγαλύτερη συλλογή ελληνικών χειρογράφων στον κόσμο, αφού ο αριθμός τους ξεπερνά κατά πολύ το σύνολο των δύο μεγαλύτερων συλλογών της Ευρώπης, του Βατικανού και της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Παρισιού, που και οι δύο μαζί δεν υπερβαίνουν τις 10.000.

Μάθετε εδώ περισσότερα για τα 60 διακονήματα των Αγιορειτών Μοναχών στα οποία περιλαμβάνονται και αυτά του βιβλιοδέτη καθώς και του βιβλιοθηκάρου.

Διάσωση και συντήρηση των χειρογράφων

Η μελέτη της ιστορίας των αγιορείτικων χειρογράφων δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οι προσπάθειες για την καταγραφή και τη συστηματική μελέτη των χειρογράφων του Άθωνα ξεκίνησαν μόλις στα τέλη του 19ου αιώνα και συνεχίζονται.

Το Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών(ΠΙΠΜ) της Ι.Μ. Βλατάδων (Θεσσαλονίκη) έχει αναλάβει τη κατάρτιση ενός λεπτομερούς καταλόγου, όπως επίσης και τη μικροφωτογράφιση όλων των χειρογράφων. Έτσι το περιεχόμενο

των χειρογράφων όχι μόνον θα διασωθεί, αλλά θα είναι εύκολη και η μελέτη τους από τους ειδικούς, που δεν χρειάζονται πλέον να επισκεφτούν τις μοναστηριακές βιβλιοθήκες για να τα μελετήσουν.

Η συντήρηση των αρχαίων χειρογράφων βασίζεται σ' ένα πρόγραμμα, που περιλαμβάνει την τοποθέτησή τους σε ειδικές θήκες, για καλύτερη φύλαξη και μεταφορά. Την αποκατάσταση των διαλυμένων εξώφυλλων και εσώφυλλων και την τοποθέτηση φαρμάκων ενάντια στα φθοροποιά μικρόβια. Τέλος, σε συνεργασία και με ξένα πανεπιστήμια, εφαρμόζεται ένα πρόγραμμα συντήρησης και απολύμανσης των χειρογράφων από καταστροφικά μικρόβια.

Η προσφορά των χειρογράφων του Αγίου Όρους στην πολιτιστική εξέλιξη της Ευρώπης είναι ανεκτίμητη. Όπως άλλωστε λέει χαρακτηριστικά και ο βιβλιοθηκάριος της μονής Μεγίστης Λαύρας, Ιερομοναχός Νικόδημος: «Κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά, που ακριβώς θα βρισκόταν σήμερα η ανθρωπότητα, χωρίς τις αρχαίες γνώσεις που διεσώθησαν με τα χειρόγραφα των βυζαντινών μοναστηριών της ορθοδοξίας και ιδιαίτερα του Αγίου Όρους. Κατά πάσα πιθανότητα η Αναγέννηση της Δύσης θ' αργούσε μερικούς αιώνες...».

Πηγή: olympia.gr